

СТАНОВИЩЕ

от проф.д-р Милена Георгиева /Институт за изследване на
изкуствата-БАН/

за дисертация за присъждане на образователната и научна
степен "доктор" по научна специалност 05.08.04, "Изкуствознание"
на тема:

Творческият път на Борис Елисеев

докторант: Галина Здравкова Декова

Дисертацията на Галина Декова е първото мащабно изследване на творчеството на художника Борис Елисеев. Неговото име винаги е споменавано в историческите обзори на българското изкуство за периода на 20-те и 30-те години на XX век - като член на Дружеството на новите художници и като особено талантлив и обещаващ художник, чиято съдба обаче следва онази на емигранта в един от най-големите центрове на световното изкуство - Ню Йорк. Спиралата на неговия житейски път е много интересна и дава възможност на млад изследовател като Галина Декова да задълбочи този проблем, да постави неговия живот и творчество в различните контексти на средата, която формира и влияе върху твореца. Дисертацията, макар и да следва класическия тип на монографичното изследване е много задълбочена именно в този аспект - поставянето на художника и неговото изкуство на максимално широк бекграунд, който дава възможност на дисертантката да реконструира не само биографичните факти, но и световъзприемането, духовните стремежи и основополагащи идеи

на времето, реализирани в житейската участ и в творчеството на широк кръг творци. В това е и най-големия принос на този текст. Отдавна назрялата нужда Борис Елисеев да се сдобие със своя монография и да излезе от сянката на Дружеството на новите като самостоятелен глас в него, който се откроява със своя специфична интонация, е другият голям, бих го нарекла, приложен аспект на дисертацията. Декова се е сблъскала с оскъдност на запазените материали за този български художник - личният архив се намира в Ню Йорк и не е достъпен, запазените творби в частни колекции и държавни музеи са твърде малко, емигрирането на художника в Америка за дълго го вади от българската среда, а оттам и от историографията ни за българското изкуство.

Галина Декова обаче е успяла да се справи с тези трудности и да извлече максимално данни за художника, използвайки архиви на други художници - предимно на художниците от т.нар. кюстендилска група, към която принадлежи и самият Елисеев, и особено от архива на Асен Василиев - негов земляк, състудент и историк на изкуството. В Приложенията от албумен характер тя е събрала всичко, което се намира в нашите колекции, както и неизвестни репродукции на негови творби. Използвани са и спомените на съпругата му Арлин Елисеева, неизвестна автобиография на самия художник, статии от художествената критика, научни трудове на наши и чужди историци на изкуството, като те са подложени на добър критически анализ. И в трите глави, които проследяват жизнения път на художника докторантката показва много добро опериране с неизвестни факти, открити от нея

, проявила е завидна систематичност и умение да бъде убедителна при реконструкциите си, в които неизбежно има и доста хипотетични предположения. Липсата на конкретност във фактологията поради гореспоменатите причини Галина Декова преодолява с разказ за контекстуалността на средата, външните и вътрешните фактори, определящи един творчески път, пряко или косвено, директно или индиректно въздействащи и формиращи всеки творец, което намирам за много правилен подход.

Докторантката се опира на няколко основни репера - влиянието на духовната атмосфера в Кюстендил, на личности като Майстора, Кирил Цонев, Иван Ненов, ранното сецесионно списание "Художник", на преподавателя по живопис проф. Никола Ганушев и неговият специфичен метод на работа със студентите, на приятелството с писателя Г.П.Стаматов и въздействието на неговата градска проза, на художественото поколение от 30-те години и неговите основания за социална промяна, на сблъсъка с творчеството на Сезан, Парижката школа, Новата предметност, салонното изкуство и неокласицизма, на старата иконописна традиция и интереса към екзотиката на различни географски места, на българо-полските културни отношения през 30-те години и създаването на Дружество на приятелите на изкуството в България, чиито първи стипендиант в чужбина е именно Борис Елисеев, на абстрактният експресионизъм на Джексън Полък и на нефигуративните калиграфски творби на Марк Тобей. В изясняването на тези формиращи изкуството на Елисеев личности,

институции и направления Декова е особено прецизна и изчерпателна, което е сред основните приноси на тази дисертация.

Естествено е главата за 30-те години да е най-голяма, защото и изкуството на Елисеев до заминаването му за Америка е най-познато и особено ценно за българското изкуство. Докторантката се е опитала да подходи към него нетрадиционно като се дистанцира от досегашните добре познати наративи и го представи проблемно, подчертавайки незабелязани детайли и извличайки интересни заключения - напр. "позивът към реда", дори и в изкуството на фона на тоталитарните режими от Изток и от Запад, овеществен предимно в германската "Нова предметност", пасажите ѝ за тематичните изложби, техните цели и функции, особения акцент върху Парижката школа, която според мен, е малко изследвана у нас в съпоставка със значението ѝ за българските художници. Изобщо доминацията на историчността на използваните методи за изследване, които опират до максимален брой източници от различен характер и порядък намирам за ценно качество на дисертационния труд. Декова има усет за забелязване на исторически съществения детайл в биографичните и историко-културните си анализи. Тя демонстрира културологично вникване в основополагащите идеи на предходни изследователи като Кр.Коева, Дим. Аврамов, Ат. Божков, Т. Димитрова и тяхното коректно излагане, както и една добра интерпретативна култура - от Алберти до Николай Павлович и разбира с и по-нататък. За пръв път се прави крайно необходимата съпоставка между абстрактния експресионизъм и късното американско творчество на Елисеев. В

третата глава, която е особено приносна се изяснява подробно и мистичното досега българско участие в изложби зад океана, организирано или подпомогнато от сем. Елисееви, ролята на известния куратор на Бруклинския музей Херберт Б.Чуди и др.

Дисертантката се стреми и към анализ на различните формални структури в живописа и рисунката на Борис Елисеев с особено ударение върху жеста като знак в изкуството и на Елисеев, и на Новите художници - един интересен изследователски поглед. Но точно във формално-стиловия анализ е позагубена необходимата пропорция между реконструкцията на контекста в житейския и професионален път на художника и анализа на неговото творчество. Така на работата "Пролет" - наистина етапна творба в творчеството на Борис Елисеев, позната само по чернобяла репродукция, са отделени твърде много редове, докато останалите му творби, които има все пак в българските музеи сякаш "изпадат" необосновано от фокуса на изследователския интерес. Този пропуск, отнасящ се и за другите части на дисертацията би могъл да бъде наваксан при подготовката на една първа монография за Борис Елисеев, което препоръчвам на докторантката. Проблемът за посланията и внушенията, които носи творчеството на Борис Елисеев, въпреки огромния му не само житейско-географски, но и художествено-пластичен скок ще намери по-обстойни отговори чрез анализа на самите творби, особено ако Галина Декова намери мост към задоеканските архиви на наследниците. Може би тогава и първа глава би могла да бъде допълнена с дискурса на Движението за родно изкуство, от което Новите започват своя най-ранен път в

изкуството, но и много скоро се отгласкват, като се анализират конкретни примери от творчеството на самия Елисеев, защото такива има. Не е много ясно приложена и дихотомията монизъм-дуализъм на немския учен Цайтлер към българското изкуство от 30-те години. Така в категорията на дуализма, според Декова, попадат доста различни за мен автори като Ал. Жендов, Ил. Петров и Ил. Бешков. Мисля, че и преразказът на цели статии или определени теории на наши и чужди учени е доста утежняващ текста - те биха могли само да се маркират в бележки под линия, но да се изведе по-категорично какво ги свързва или съпоставя с изкуството или жизнения път на Елисеев. Липсва и анализ на приложното му творчество, въпреки че албумната част дава повод за размисъл и в тази посока.

Забележките обаче имат за цел само да подпомогнат усъвършенстването на труда тъй като в заключение намирам, че необходимостта и научните качества на това изследване заслужават Галина Декова да придобие на научната и образователната степен "доктор".

2 юни 2014